

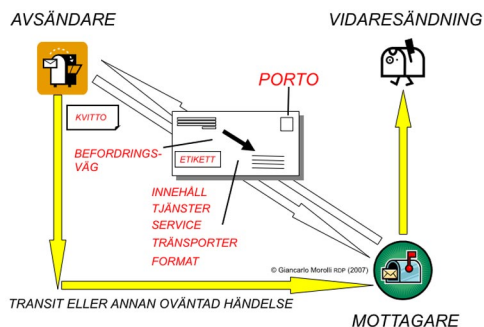
Jonas Hällströms samling svensk posthistoria 1951-1972

av Thorsten Sandberg

Jonas Hällströms samling "Swedish Postal History 1951-1972" (svensk posthistoria 1951-1972) är en fokuserad och koncentrerad utställningssamling. På cirka hundra albumblad presenterar han 196 bruksförsändelser och objekt av annan postal karaktär samt dokumentation, från den period som i stora drag överensstämmer med Gustaf VI Adolfs tid som monark.

Speciellt för Postryttarens läsare har Jonas Hällström gjort ett personligt urval, där objekten ackompanjeras av träffsäkra berättelser kring försändelstyp, tid, plats och sammanhang. "Storytelling" - bearbetning och berättelsens utveckling - är kännetecknen på Jonas Hällströms inställning till filateli och samlande, och karakteriserar självfallet också samlingen med modern svensk posthistoria.

– Jag har öppnat upp ögonen för bearbetning och berättelsens utveckling inom filatelin. Varje objekt i en samling ruvar på en historia. Det gäller att få tag i den och

Posthistoria definierar en filatelistisk utställningsklass, där samlaren studerar försändelser och dess påverkan mellan avsändare och mottagare samt eventuell vidareändring.

THORSTENSANDBERG (f 1952) är teol kand och fil kand, frilansskribent med historisk och kulturhistorisk inriktning. Tidigare verksam som kommunikatör, webbredaktör och skribent inom Posten AB och PostNord AB. Han har medverkat med en rad artiklar i Postryttaren.

skapa en berättelse som ger mervärde för betraktaren, säger han.

Hopsamlande av fakta, och mervärdeskapande i form av berättande är aktiviteter som aktualiserar Frans G. Bengtssons essä "Doktor Dryasdusts vederdeloman". Den ingår i essäsamlingen "Silversköldarna" från 1931. I essän resonerar författaren kring den fiktive doktor Dryasdust - "doktor Knasterterr" - och dennes antagonist den narrativt orienterade 1800-talshistorikern Thomas Carlyle. Poängen är att de är oskiljaktiga.

Dryasdust är det namn Carlyle ger åt pedanteriet inom historieforskningen, "de jättelika oläsliga volymernas flitige hopskrivare, snustorrhettens oförbrännelige representant". En sak har Carlyle och doktor Dryasdust dock gemensamt, och det är passionen för historiska fakta. Men de uppskattar olika slags fakta.

"Gud skapade människan av lera och levande ande, och historieskrivarens gestalter måste åstadkommas enligt samma recept", skriver Frans G. Bengtsson. "Men under det Dryasdust uteslutande är intresserad av leran, vilken han som en idog mullvad vräker upp i massiva högar, kräver Carlyle under bittra verop också ett och annat blänk av autentisk levande ande att arbeta med".

I Jonas Hällströms beskrivningar av objekten i samlingen kommer läsaren att upptäcka "ett och annat blänk" han vaskat fram ur de massiva högarna av fakta. Till exempel brevet till arrangören av Philips pristävling, som en förhoppningsfull tävlingsdeltagare postade vid konsumbutiken Blomman i Adolfsberg i mars 1954.

Jonas Hällström berättar: "När medarbetarna på postkontoret tömde brevlådan visade det sig att innehållet var fuktskadat. På postsakskortet som bifogades försändelsen på sin väg till Stockholm förklarade man orsaken: barn hade stoppat snö i brevlådan".

I allt han företar sig tar Jonas Hällström med sig en tydlig vision: att påverka och att driva egna genomtänkta idéer. Passionen kommer i andra hand. Han anför två skäl till att han valde att skildra svensk posthistoria under Gustaf VI Adolf-epoken.

– Det första skälet var möjligheten att berätta en historia, som ingen annan gjort före mig. Någon form av upprepning av vad som tidigare åstadkommits ligger inte för mig. Mitt andra argument kan man säga var ekonomiskt. Jag hade inte de finansiella muskler, som behövs för att bygga upp till exempel en skilling banco-samling. Men jag insåg att det både filatelistiskt och posthistoriskt går att nå lika långt med en samling av en annan karaktär.

När Jonas Hällström började researchen och sökte sig fram till bärkraften i temat den svenska posthistorien 1951-1972 gjorde han en mycket snäv avgränsning. Bara brev med destination utlandet skulle få vara med. Men efter hand insåg han att samlingen skulle vinna på att inkludera alla typer av försändelser.

Han breddade därför spaningen. Sökandet efter objekt för samlingen pågick i olika faser och längs olika vägar. Han har köpt material på auktioner som singelobjekt eller i parti. Ungefär hälften av samlingens närmare 200 objekt har anskaffats direkt från samlarkolleger, som känt till hans fokusering på epoken 1951-1972.

– Försändelserna har kommit någonstans ifrån, fått en brännpunkt i min samling och

kommer kanske på sikt att skingras och ingå i andra samlingar. En samling är enligt mitt synsätt i allra högsta grad levande materia, säger Jonas Hällström.

Men nu, plats på scen för hans urval från den stora mängd försändelser och andra typer av postala objekt vilka sammantaget nu och en okänd tid framåt bär namnet "Swedish Postal History 1951-1972".

Introduktion till utställningssamlingen

Portoförändringen 1 juni 1951 var inledningen till en kortvarig och speciell postal period inom svensk posthistoria. Bruksfrimärken med lämpliga valörer för att möta de nya portosatserna var nämligen inte tillgängliga. De fem dagarna fram till 6 juni då en rad nya bruksfrimärken med kung Gustaf VI Adolfs porträtt gavs ut blev också en inspirationskälla och startskottet för samlingen.

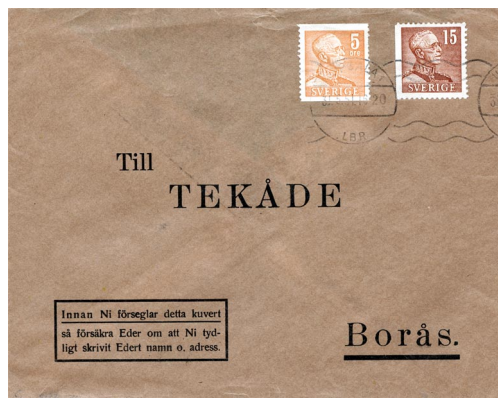
Samlingen, vilken som sagt spänner över åren 1951-1972, skildrar den variationsrikedom inom service och tjänsteutbud som under dessa två decennier tillhandahölls av Postverket.

– Med hjälp av olika försändelsetyper som brev, vykort, trycksaker, paket och alla andra postala tjänster som Postverket erbjöd, och till olika destinationer inom och utom landet, berättar jag historien om hur porton och avgifter förändrades under perioden. Den stora utmaningen har varit att åstadkomma god variation i urvalet av de postala objekt, där filatelistisk betydelse ställs i relation till graden av sällsynthet, säger Jonas Hällström.

Samlingen inleds med de grundläggande försändelseslagen brev, brevkort och trycksaker, för att därefter bearbetas vidare avseende vilka tilläggstjänster som var kopplade till dessa samt olika befordringsvägar till lands, till sjöss och i luften.

Ett viktigt moment i samlingens inledning är automatiseringen av posthanteringen och hur denna påverkade försändelser och distribution. Denna process inleddes och utveck-

lades omfattande under den studerade perioden. Avslutningsvis presenteras övriga tjänster, som hanterades av Postverket med hjälp av frimärken, till exempel kvitenser.

Brevet till postorderföretaget Tekåde i Borås är frankerat med två frimärken (5 öre + 15 öre) med kung Gustaf V:s profil till ett sammanlagt porto av 20 öre. Brevet är avstämplat i Uppsala 31 maj 1951, sista dagen då portot 20 öre gällde för lägsta viktlassen inrikes brev. Dagen efter höjdes portot från 20 öre till 25 öre.

De flesta av objekten i samlingen har tidigare inte varit visade i ett utställnings-exponat. För att kunna belysa objekten och deras plats i posthistorien har Jonas Hällström ägnat mycket tid åt att undersöka postalt källmaterial. Det handlar bland annat om Postverkets cirkulär, poststadgor, postreglementen, portotabeller och blankettförteckningar.

Forskarkollegor har också bidragit med sina erfarenheter och kunskaper om perioden. Jonas Hällström vill speciellt lyfta fram tre av dem.

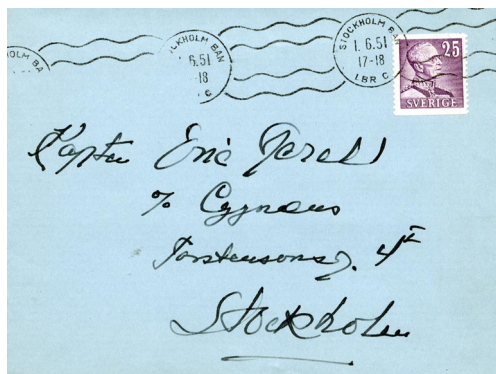
– Kjell Nilsons och Sören Anderssons studier har haft stor betydelse för de fakta-uppgifter jag tagit med i samlingen. Sina rön, vilka jag ofta återkommit till, har de publicerat på www.sspd.se webbplatsen för Sällskapet för Svensk Posthistorisk Dokumentation. Richard Bodin är en hängiven samlare och utställningskollega vars forskningar också inspirerat mig, säger Jonas Hällström.

Tre brev i hans samling illustrerar den speciella femdagarsperioden från 1 juni till

5 juni 1951. Den 1 juni höjdes som sagt portot för brev i lägsta viktlassen från 20 öre till 25 öre, men bruksfrimärken med rätt valör och kung Gustaf VI Adolfs porträtt fanns inte att köpa förrän 6 juni. Då hade närmare åtta månader förflutit sedan Gustaf VI Adolf efterträdde sin far Gustaf V på tronen.

Avsändaren av detta brev, stämplat på postkontoret i Vargön 1 juni 1951, hade inte observerat att en portohöjning trätt i kraft den dagen utan av gammal vana frankerat med ett 20-öresfrimärke. Den otillräckliga summan 5 öre blev dubbelt avgiftsbelagd och kostade mottagaren 10 öre i lösenavgift. Enligt föreskrifterna för lösen har beloppet redovisats med ett frimärke, vilket tydliggörs på etiketten.

Korrekt brevporto på första dagen för den nya portotaxan. Avsändaren har alltså känt till portohöjningen 1 juni 1951, och använt det 25-öresfrimärke med Gustaf V:s profil som gavs ut tre år tidigare för en annan viktclass med referens till då gällande postavgifter.

Detta inrikes expressbrev skickades tre dagar efter portohöjningen, alltså 3 juni 1951. Grundportot var 25 öre och expresstillägget 40 öre, ett sammanlagt porto på 65 öre vilket var helt i enlighet med de nya postavgifterna. Fortfarande fanns bara bruksfrimärken med kung Gustaf Vs porträtt att tillgå.

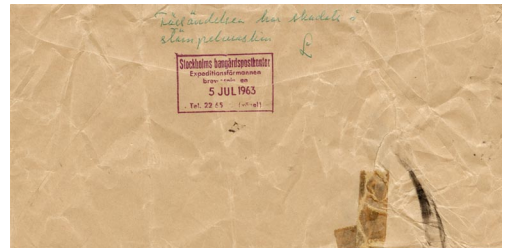
Brevförsändelser - ny teknik, söndagsutdelning och samverkan.

– Från 1951 och framåt effektiviserade Postverket den dagliga posthanteringen genom att införa en rad tekniska innovationer. Bland annat elektronisk avläsning och makulering av försändelser samt elektronisk sortering. Automatiseringen var behäftad med barnsjukdomar och en del brev för illa i hanteringen. Här ger jag ett par exempel på brev som skadats i avstämpningsmaskinen

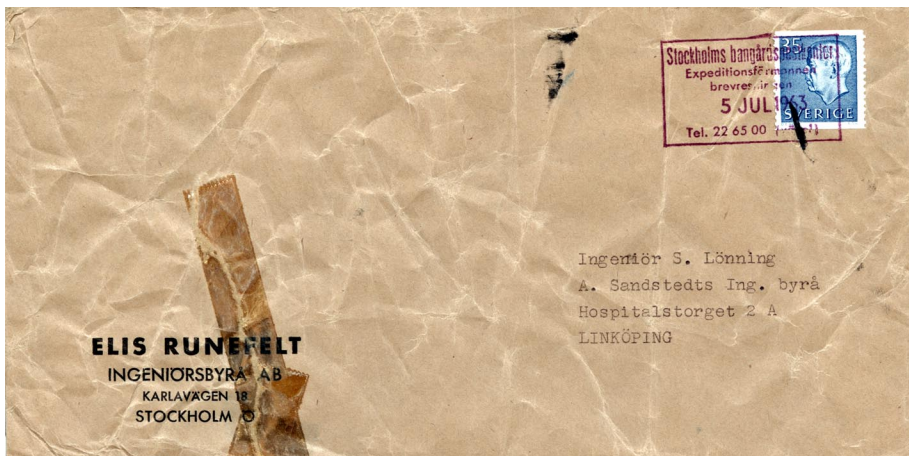
på Stockholms bangårdspostkontor, säger Jonas Hällström.

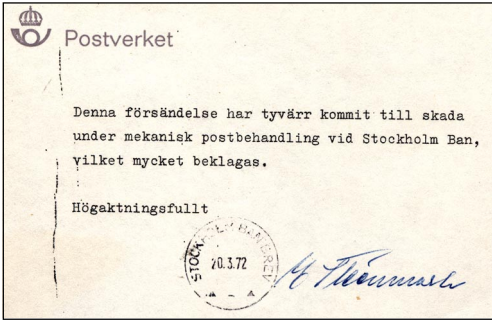
I slutet av mars 1972 ankom detta tvåfaldigt skadade brev till Ica-Kuriren i Västerås. Brevet har hanterats på Stockholm BAN där stämpningsmaskinen läckt färg och slitit sönder kuvertet. Den omfattande pappersrevan har tejpat ihop av en posttjänsteman, som också försett adressaten ett färdigtryckt kort där skadornas orsak redovisas och en ursäkt framförs. (Bild av kortet på nästa sida.)

Baksida på brevet.

Med en bit tejp har medarbetaren "L" på Stockholms bangårdspostkontor (Stockholm BAN) provisoriskt lagat skadan på detta brev som stämpelades 5 juli 1963. Stämpeln är en violett tjänstestämpel, som även återfinns på brevet baksida. Här ses också "L":s handskrivna notering att "försändelsen skadats i stämpningsmaskin". Baksidan avbildas ovan.

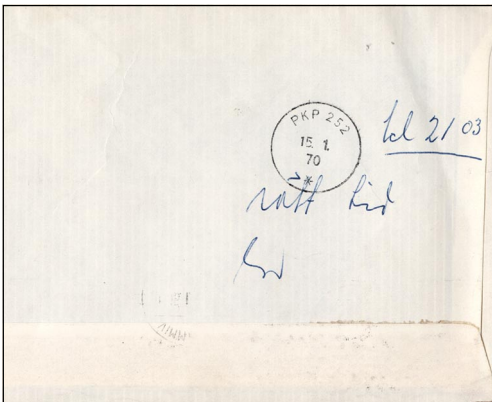

PS-kort där skadornas orsak redovisas och en ursäkt framförs. (Tillhör det skadade brevet till ICA-kuriren på föregående sida.)

Postverket var noga med att följa upp hur automatiseringen verkade ute i verksamheten. Testbrev skickades ut och postpersonalen ombads rapportera eventuella förseningar i distributionen. Resultatet av dessa insatser blev ett viktigt bidrag till den fortsatta intrimningen av de nya maskinerna och processerna som infördes i en tid med starkt ökade brevvolymer.

*Aktiebolaget
Toverums Bruk
Vimmerby*

Detta brev som lämnade postkontoret Vimmerby 15 januari 1970 har försetts med en etikett med ett budskap från postdirektionen i Östra Distriktet: "Var god bakstämpla denna försändelse vid omsortering. Om försändelsen försenats var god anteckna jämväl klockslag och varifrån den ingått". Att brevet hanterats i rätt tid anges på baksidan. Här har medarbetaren "SV" i järnvägsposkupé 252 på sträckan Oskarshamn-Nässjö på kvällen den 15 januari noterat "KI 21.03, rätt tid". Han har också följt postdirektionens stämpningsdirektiv och bakstämplat med postkupéns stämpel.

Innan den nya sorteringsmaskinen från AEG Telefunken sattes i operativ drift skickade Postverket ut testbrev försedda med stämpeln PROVPOST.

Stämpeln signalerade att försändelsen skulle återsändas till Postverket för att ingå i det statistiska underlaget. Postnumret digitaliserades och ersattes av de vita linjer som syns på brevet.

– Mycket få försändelser med stämpeln PROVPOST finns bevarade, säger Jonas Hällström.

Utdelning på söndagar upphörde 10 juni 1951, men en grupp undantogs: journalister. Denna yrkesrelaterade specialservice kom till genom ett samarbetsavtal mellan Svenska Tidningsutgivareföreningen och Postverket, och var i kraft mellan 15 juni 1951 och 31 augusti 1978.

De journalister som använde servicen för att leverera manus till sina uppdragsgivare betalade bara ordinarie porto, och slapp så-

Detta brev har försetts med en röd S-etikett för att ange att det handlade om söndagsutdelning. Avsändaren var förmodligen en återkommande skribent i Göteborgs Handelstidning eftersom denne var försedd med tidningens eget kuvert för att sända sitt manus, och bara behövde lägga till ordet "Till".

ledes portopåslag för tilläggstjänsten. Postverkets statistik visar dock att nyttjandet av tjänsten Söndagsbrev var mycket begränsad.

– Det intressanta med denna försändelse är att den är poststämplad 30 december 1963, som var en måndag. Jag tror att avsändaren genom att använda sig av söndagsutdelning ville försäkra sig om att brevet skulle nå redaktionen i Göteborg under nyårshelgen, säger Jonas Hällström.

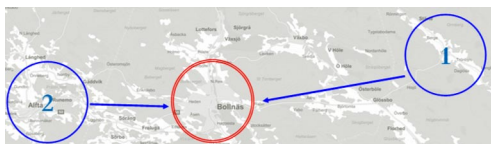
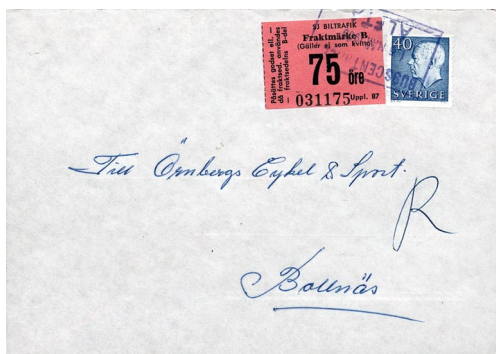
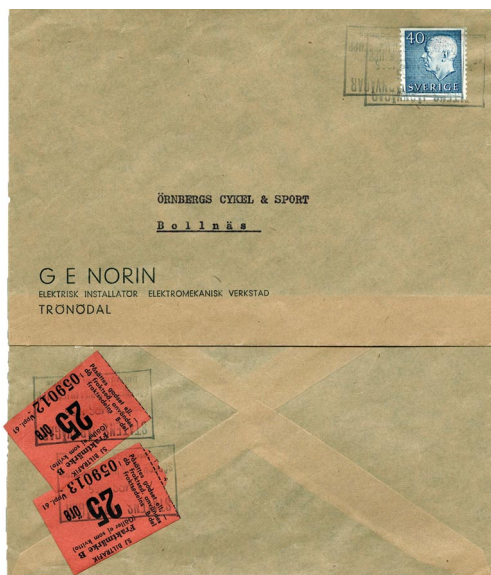
Postvimpel var en speciell typ av försändelse riktad till turister. Portot var samma som för inrikes brev lägsta vikt-klassen, i detta fall 25 öre.

Denna Postvimpel med Östersunds rådhus som motiv skickades från jämtlandsmetropolen den 19 oktober 1953 och fladdrade någon dag senare ner i postlådan hos lärarinnan Hermine Lundberg i Enskede.

Sverige är som bekant ett avlångt land med stora glesbefolkade områden, framför allt i Norrland. Här utmanades Postverket som distributör av andra aktörer som erbjöd lägre priser och kortare ledtider för vidaretransport av brev och andra försändelser. Eftersom Postverket hade monopol tvingades de avsändare, som anlidade konkurrerande distributörer att använda frimärken och följa den taxa, som verket slagit fast i portotabellen.

Periodvis använde konkurrenterna exempelvis SJ Biltrafik - egna fraktmärken på försändelserna. Brevet här intill har distribuerats av SJ Biltrafik i Hälsingland som försäkrat att avsändarna betalat inrikes brevporto, i dessa fall 40 öre för lägsta vikt-klassen.

Distributörens olika tilläggsavgifter finns tryckta på fraktmärkena vilka makulerats för hand med Statens Järnvägars fyrkantstämpel. Även frimärkena har makulerats med bolagets egen stämpel.

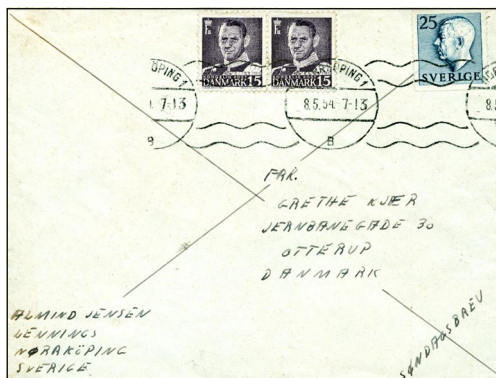

Brev med kombinationsfrankering, där Postverkets frimärken kombineras med fraktmärken från konkurrerande distributionsföretag, är mycket sällsynta. Brevens adressat är i båda fallen Örnbergs Cykel och Sport i Bollnäs, och har avsänts från orterna Trönödal och Alfta belägna öster respektive väster om Bollnäs.

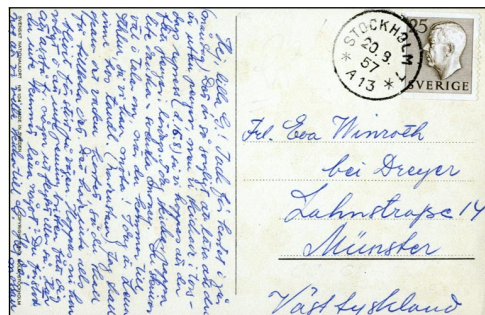
Postverket var på vissa distributionslinjer utsatt för konkurrens från ett annat statligt bolag, Statens Järnvägar, SJ, via dotterbolaget SJ Biltrafik. Under 1960-talet använde SJ Biltrafik bussar av typen Scania Vabis BF/76 SKV 1965 för transport av såväl passagerare som post.

Två brev från 1954 med olika öden presenteras här. Brevet är exempel på försändelser, som avsändare frankerat med olika frimärken för att täcka det aktuella portot 25 öre för lägsta viktclassen. Portot gällde även för utrikes brev till Danmark och de övriga nordiska länderna.

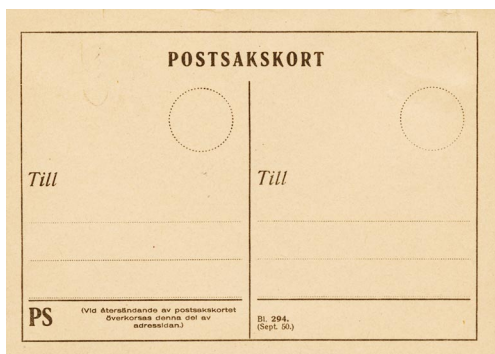
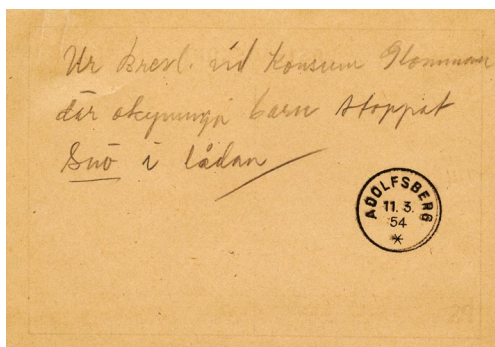
Brevet från Norrköping har frankerats med ett 25 öres frimärke för brev till Danmark. Det är avstämplat 8 maj 1954 och skickat till en mottagare i Otterup strax norr om Odense på danska ön Fyn. Avsändaren, vars namn Almind Jensen pekar på danskt ursprung, har det danska postreglementet klart för sig och vad som gällde för den specifika tjänsten Søndagsbrev. Hon har satt ett stort kryss tvärs över kuvertet, skrivit ordet "Søndagsbrev" längst ner till höger och förfrankerat med danska frimärken hemma i Norrköping, vilka även dessa makulerats för dansk söndagsutdelning med den svenska poststämpeln.

Brevkortsförsändelser - modern raritet, tillägg- och fel frankering

– Frimärket på detta vykort (brevkort) är en modern raritet som singelfrankering och bara känt i färre än fem exemplar. Och varför är det en raritet, kan man undra. Färgen på detta 25-öresfrimärke är typ I brun som trycktes i den mycket begränsade upplagan 4,2 miljoner exemplar.

Normalupplagan på bruksfrimärken var hundra gånger större. En enda tryckning gjordes av typ I brun och frimärket såldes bara under fyra och en halv månad, från 1 juni 1957 till 15 oktober 1957 då ett nytt frimärke gavs ut. Frimärket är korrekt brev kortporto till Västtyskland, och stämplades 20 september, i slutet av försäljningsperioden, säger Jonas Hällström.

När deltagaren i Philips pristävling i mars 1954 postade sitt tävlingsvar i brevlådan utanför Konsumbutiken Blomman i Adolfsberg kunde väl denne knappast föreställa sig vad som sedan hände. När medarbetarna på postkontoret tömde brevlådan visade det sig att innehållet var fukt-skadat. På postsakskortet som bifogades försändelsen på sin väg till Stockholm förklarade man orsaken: barn hade stoppat snö i brevlådan.

Vykortet (brevkortet) på bilden vidareändades till Västtyskland från den svenska adress som inte längre var aktuell. Avsändaren har använt ett frimärke med valören 15 öre i tron att vykortet var att betrakta som en trycksak. Men texten på vykortet var för lång för att försändelsen skulle falla inom ramen för trycksaksporto. Denna felaktighet upptäcktes i Malmö när vykortet skulle vidareändas över gränsen, och där klistrade man på ett 30-öresfrimärke för att täcka vykortsportot till Västtyskland som vid denna tid (1961) var 25 öre. Det av avsändaren anbringade frimärket med valören 15 öre var redan det 5 öre för litet för att täcka inrikes vykortsporto, så egentligen hade det räckt med att postmedarbetaren i Malmö kompletterade med ett 10-öresfrimärke.

Småpaket - tjänst i Sverige 1930 - 1980

I februari 1958 befann sig handelsfartyget M/S Sunnaren i Portugisiska Östafrika, nuvarande Moçambique. Vykortet till en av besättningsmännen på fartyget skickades från Malmö till rederiets svenska postadress i Göteborg. Primärskvalören 20 öre gällde för inrikes vykort. Från rederiet befordrades vykortet vidare, vars distribution nu hade blivit 35 öre dyrare, vilket frankostämpeln visar. Inom ramen för de 35 örena fanns 5 öre för att täcka skillnaden mellan inrikes och utrikes vykortsporto, och 30 öre för flygpostportot.

Fonopost - försändelser med ljudmedia

Världspostunionen (UPU) beslutade på kongressen i Buenos Aires 1939 att införa en ny internationellt giltig posttjänst, fonopost. På UPU-kongressen i Paris 1946 fattades ytterligare beslut om fonopost, nämligen att tjänsten skulle betraktas som en brevtjänst och distribueras till samma pris och med samma hastighet som vanliga brev. Från början var innehållet i fonopost begränsat till grammo-fonskivor, men efter ett beslut på UPU:s kongress i Ottawa 1957 blev det också tillåtet att skicka ljudband.

Fram till 1 april 1959 hade svenska Postverket bara tillåtit inkommande fonopost till vårt land, men från detta datum tilläts avsändare i Sverige att använda tjänsten till utrikes destinationer. Postverket behandlade fonopost som varuprov, och på framsidan av försändelserna skulle innehållet anges. Den maximala vikten var begränsad till 300 gram och tilläggservice var tillåten. Tjänsten fonopost avskaffades i Sverige 30 juni 1971. I vårt land blev fonopost aldrig någon succé, och mycket få försändelser har bevarats.

”Innehåller tonband” (ljudinspelningar på metallband) har avsändaren av denna fonopost skrivit på varuprovspåsen. Mottagaren var en svensk missionär i Kongo. Försändelsen har distribuerats som utrikes brev i viktclassen 51-100 gram och kostat avsändaren 2,50 kronor.

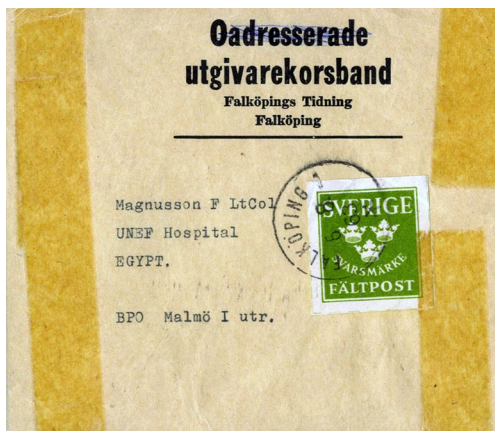
Beslut om att lansera tjänsten småpaket med samma regelverk som för brev fattades 1929 på Världspostunionens kongress i London. Året efter, med start 1 juli, började svenska Postverket att distribuera småpaket, men endast till utrikes destinationer och som varuprov. Orden ”Small packet” skulle anges på framsidan. Den maximala vikten sattes till 1.000 gram och det var tillåtet av koppla på tilläggsjänster.

På uppdrag av ett företag som erbjöd månadsvisa gåvoabonnemang skickade Svenska guld- och silvervarufabriken AB i Stockholm detta småpaket innehållande 4 silvertallrikar värda sammanlagt 4 svenska kronor till en mottagare i USA. När försändelsen nådde ankomstlandet blev den tulldeklarerad, och att avgiften betalats bekräftas av de två påklitrade märkena med valören 10 respektive 5 cent. Den påtryckta informationen ”Small packet” vittnar om vilken posttjänst det handlade om. Portot 50 öre är för första viktclassen, upp till 250 gram.

– I vårt land avskaffades tjänsten småpaket 1 december 1980. Bevarade försändelser är mycket ovanliga, och bland oss samlare av 1900-talets posthistoria går småpaketet under namnet "Jesuspost" eftersom alla har hört talas om den men få har sett något objekt, säger Jonas Hällström.

Militärt svarmärke porto för tidning till Gaza

På omslaget till detta utgivarekorsband finns det enda hittills funna militära svarmärket som använts för att skicka en tidning. Försändelsen poststämplades i Falköping 6 augusti 1963 och distribuerades via Malmö och Neapel till Gaza med FN:s eget transportflyg.

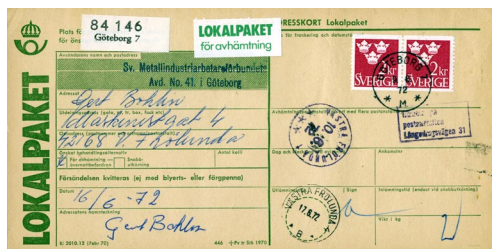

Karta över Gaza med de angränsande länderna Egypten och Israel. Rafah ligger i skärningspunkten där gränserna möts.

Chefskirurgen vid FN:s fältsjukhus i Rafah, tillika överstelöjtnanten Fred Magnusson var tidningens mottagare. Mellan april och oktober 1963 var han chefskirurg och kommenderande officer på sjukhuset som drevs inom ramen för UNEF, Unites Nations Emergency Force.

Paketförsändelser - skrymmande och Göteborgsprojektet

Adresskortet användes i det projekt med lokal paketedistribution i Göteborg som drevs av Postverket mellan 1970 och 1976. Postkunderna hade två olika tjänster att välja mellan, dels inlämning av lokalkpaket på det lokala postkontoret, dels lokal paketservice med direktleverans till adressaten.

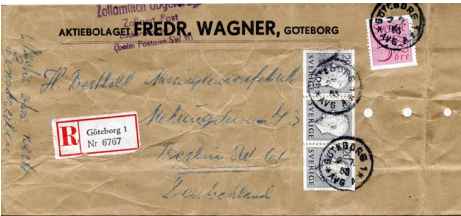

Förklaring i bildtexten på sida 147.

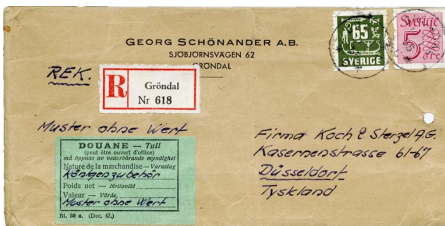

Adresskortet vittnar om en paketsförsändelse där avsändaren fått erlägga skrymmandeavgift. Försändelsen föll viktmässigt inom ramen för den tredje portosatsen skrymmande paket (3.001-5.000 gram) med viktnoteringen 4.000 gram. Baksidan visar huvudfrankeringen, 15 stycken 40-öresfrimärken, sammanlagt 6 kronor.

Rekommenderade försändelser

Den 2 juli 1953 rekommenderades och poststämplades detta varuprov på postkontoret Göteborg 1. Avsändare var AB Fredr. Wagner och adressaten fanns i Berlin. Försändelsen föll inom den fjärde viktklassen för denna utrikestjänst, där portot var 25 öre. REK-avgiften på 40 öre tillkom.

Den gröna tulletiketten indikerar att tulldeklarationen gjorts av avsändaren Georg Schönander AB för innehållet vilket anges som "Röntgenzubehör" (röntgentillbehör). Firman var verksam i Gröndal i sydvästra Stockholm och var specialiserad på utrustning för röntgendiagnostik. Portot till Västtyskland och REK-avgiften uppgick till 70 öre. Frimärkena stämplades på postkontoret i Gröndal 10 januari 1955, där REK-etiketten också klistrades på.

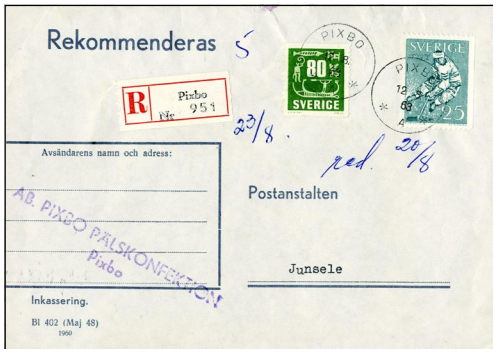

Omslaget till ett rekommenderat småpaket som skickades i juni 1968 från varuhuset Nordiska Kompaniet (NK) i Stockholm till en adressat i Chicago. Informationen om tulldeklaration är tryckt på en grön yta på adresetiketten. Paketets vikt gjorde att det hamnade inom den första viktsatsen, upp till 250 gram. Portot och REK-avgiften kostade NK totalt 2,80 kronor.

Inkassering - en ovanlig posttjänst

Under Världspostunionens kongress i Wien 1891 bestämde man att införa en ny posttjänst, inkassering. I Sverige blev denna tjänst ett komplement till kontantbetalning vid leverans. Vid tillämpningen av inkassering utdelades den rekommenderade försändelsen till mottagaren, vilken genom att betala brevbäraren inkasseringsavgiften fick möjlighet att kontrollera innehållet.

– I vårt land upphörde tjänsten inkassering med utgången av 1965. Inkassering var en ovanlig posttjänst, och särskilt ovanligt är det att hitta tjänsten använd så här sent som dessa båda exemplar, säger Jonas Hällström.

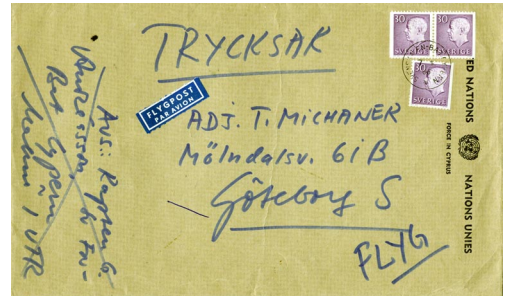
Två mycket sällsynta postkuvert med beteckningen BL 402 som användes för inkassering. Kuvertens layout bestämdes 1948 och de två kuvert, som avbildas här trycktes 1953 respektive 1960. Vid utdelningen till adressaten utväxlades försändelsens innehåll mot kontant betalning i enlighet med avgiften för inkassering. Mellan 1 juli 1921 och 31 december 1965 då tjänsten upphörde var avgiften för de olika inkasseringnivåerna följande: 10 öre för 1 - 50 svenska kronor, 20 öre för intervallet 50 - 100 kronor, 30 öre mellan 100 och 500 kronor och 40 öre för intervallet 500 - 1000 kronor.

Flygpostförsändelse från FN-styrkan på Cypern

Sverige deltog med en bataljon i FN:s fredsbevarande styrka United Nations Force in Cyprus, UNFICYP. FN-styrkans uppdrag på Cypern pågick 1964-1987. Från november 1964 till augusti 1975 fanns ett fältpostkontor vid den svenska bataljonens basläger i staden Famagusta på öns östkust. Från starten använde fältpostkontoret bataljonens egen poststämpel.

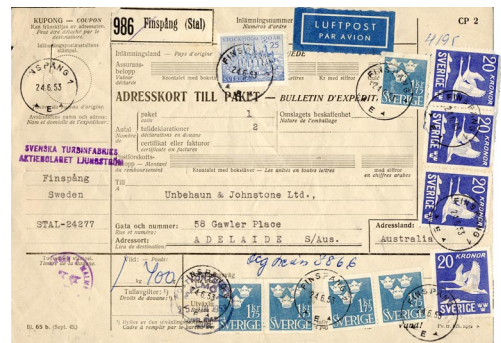
Försändelser från svensk militär personal i FN-tjänst utomlands frankerades i enlighet

med portotabellen för inrikes brev. Alla försändelser, inklusive tidningar, upp till andra viktclassen (maximalt 125 gram) befordrades utan flygposttillägg med civilt trafikflyg. Vägde försändelsen mer än 125 gram användes portotabellen för utrikes brev med flygposttillägg.

Trycksak inom tredje viktclassen brev, 101-150 gram, avsänt 7 januari 1966 med flygpost från den svenska FN-bataljonen på Cypern till en adressat i Göteborg. Den totala portoavgiften var 90 öre, varav flygposttillägget 45 öre (15 öre per 50 gram). Texten i poststämpeln är SVENSKA FN-BATALJONEN CYPERN. Varje vecka gjordes sex flygningar med post tur och retur Sverige-Cypern.

Paketsförsändelse med flyg till Australien

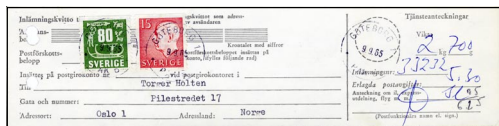
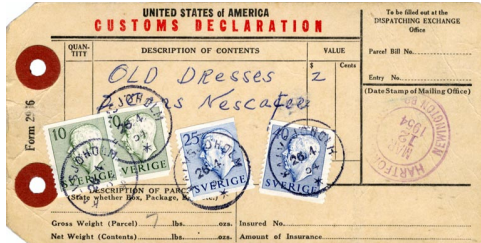
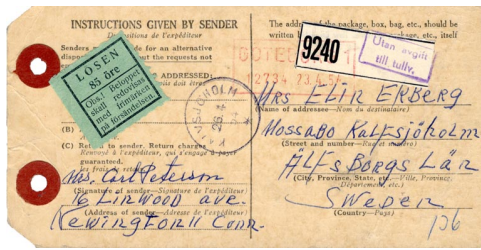
Adresskort till paket poststämplat i Finspång 24 juni 1953 och befordrat med flyg till Australien.

Flyget startade från Malmö och gjorde flera mellanlandningar på vägen till Sydney: Zürich, Genève och Rom. Det 1,4 kilo tunga paketet från Svenska Turbinfabriks Aktiebolaget i Finspång innehöll förmodligen maskindelar till företaget Unbehaun & Johnstone Ltd i Adelaide. Det sammanlagda portot uppgick till 89 kronor.

Förtullning - packhuskarlar bistod i hanteringen

Vid Tullverkets kontor arbetade egenföretagare, så kallade packhuskarlar, med hantering av tulldeklarationer för inkommande brev och paketförändelser.

– Deras uppgift var att assistera verkets kontrollanter vid dels öppning och förslutning av försändelserna, dels vid interna transporter och invägning. Packhuskarlarna fick ersättning för varje enhet de hanterade. Omfattningen bestämdes av den lokala handelskammaren, och packhuskarlarnas arbetsinsats kunde därför skilja sig åt från plats till plats. Systemet med packhuskarlar var i bruk mellan 1921 och 1993, säger Jonas Hällström.

Ersättningen till packhuskarlarna vid Tullverkets kontor i Göteborg för hanteringen av en enhet framgår av dessa två inlämningskvitton. I det första fallet var betalningen 85 öre (3 frimärken à 25 öre + 2 frimärken à 5 öre), i det andra fallet 95 öre (ett frimärke à 80 öre + ett frimärke à 15 öre). Skillnaden vittnar om att olika taxor tillämpats under olika perioder. I första fallet 1 oktober 1962 till 30 juni 1965, i det andra fallet 1 juli 1965 till 30 september 1966.

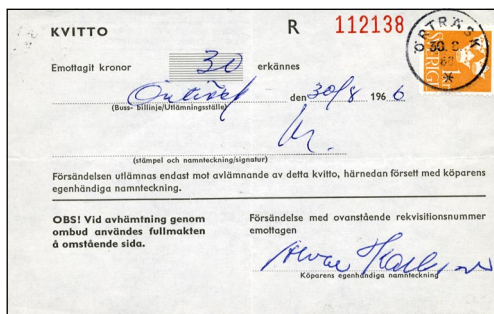

Busstyp som användes av Postverket för transport av passagerare och gods i glesbygden.

Denna adresslapp har suttit på ett paket från USA, skickat i april 1954. Texten ger besked om att innehållet (äldre klänningar och Nescafé) har tulldeklarerats. Frimärkena visar ersättningen till packhuskarlen plus tullavgiften (85 öre fördelat på två frimärken à 10 öre + ett frimärke à 25 öre + ett frimärke à 40 öre). Ersättningen var 55 öre i enlighet med den taxa som tillämpades mellan 7 juli 1952 och 4 december 1955.

Kvittenser visar Postverkets roll som ombud

Sverige är som sagts ett avlångt land med stora gles befolkade områden framför allt i Norrland men också i de västra delarna av landet som gränsar till Norge. Med ett tätt busslinjenät i glesbygden kunde Postverket i rollen som ombud erbjuda olika extratjänster.

Frankerat och poststämplat kvitto som bekräftar att chauffören på Postverkets busslinje som passerade samhället Örträsk i Lappland 30 augusti 1968 tagit emot 30 kronor kontant från en kund, som beställt alkoholvaror. Varorna var inköpta av chauffören och Postverket agerade i detta fall som ombud för Systembolaget.

Förstnämnda år tilldelades han Strandell-medaljen, den främsta filatelistiska utmärkel-sen i Sverige och som sedan 1961 delas ut i Sveriges Filatelist-Förbunds regi. Som Strandellmedaljör blev Jonas Hällström också redan som 38-åring hedersmedlem i förbun-det.

För tre år sedan - 2016 - inbjöds Jonas Hällström att skriva sin namnteckning på The Roll of Distinguished Philatelists. ”Rul-lan” är det pergament, som instiftades 1921 av The Philatelic Congress of Great Britain. Att få sätta sitt namn där rankas idag som det främsta erkännandet i världen en filate-list kan erhålla. Internationellt brukar man säga att signera ”rullan” är som att få ett Nobel-pris.

En av Jonas Hällströms föregångare som Strandellmedaljör var Börje Wallberg, belö-nad 1987. Han blev en av Jonas allra första mentorer inom filatelin, tillsammans med Gunnar Dahlvig, Bengt Bengtsson och Len-nart Daun. Börje Wallberg intresserade sig tidigt för nya områden där han blev en pion-jär för efterkommande.

– Jag kan nämna insatserna för Open Philately, som Börje satte på den filatelistiska kartan tillsammans med Gunnar Dahlvig. Men också för det Börje själv kom att defi-niera som Social Filateli. Börje var en före-bild för mig inom samlandet, och helt klart haft betydelse för min egen inriktning. Detta uttrycks bland annat i “Swedish Postal His-tory 1951-1972”, säger Jonas Hällström.

I ett kommande filatelistiskt projekt skild-rar han den postala utvecklingen under kung Carl XVI Gustafs tid som monark, alltså från hösten 1973 fram till våra dagar. Sam-lingens disposition och innehåll påminner om upplägget för posthistorien 1951-1972.

– Men med en viktig skillnad. Jag har valt att låta frimärkena med kungens respektive drottningens porträtt få en mer framskjuten plats. Den samlingen kommer att bearbetas och presenteras inom ramen för traditionell filateli, säger Jonas Hällström.

Jonas Hällström. Foto: Dane Garrod.

Logotypen för utställningen Stockholmia 2019.

Källor

Intervjuer med Jonas Hällström 29 maj respektive 6 augusti 2018.

Jonas Hällströms utställningssamling “Swedish Postal History 1951-1972”.

